

KAROLINA BYCZEWSKA-KONIECZNY
MAGDALENA KOSNO
MAŁGORZATA STĘPIEŃ-NYCZ

Institut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
Institute of Psychology, Jagiellonian University, Krakow
e-mail: m.stepien@uj.edu.pl

Sprawozdanie z XXII Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Rozwojowej *Społeczny kontekst rozwoju.* *Od dziecka do dorosłego*, Gdańsk, 27–29 maja 2013

W dniach 27–29 maja 2013 roku w Gdańsku odbyła się XXII Ogólnopolska Konferencja Psychologii Rozwojowej. Tegoroczną konferencję pod hasłem *Społeczny kontekst rozwoju. Od dziecka do dorosłego* zorganizował Instytut Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego oraz Sekcja Psychologii Rozwojowej Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. W konferencji wzięło udział około 300 osób. Organizatorzy przygotowali różnorodne wydarzenia konferencyjne: 9 wykładów plenarnych, 12 sympozjów, 23 sesje tematyczne, 5 warsztatów oraz 1 sesję plakatową, w ramach której zaprezentowano 43 postery równocześnie biorące udział w konkursie na najlepszy plakat. W ramach sympozjów i sesji tematycznych wygłoszono 231 referatów o różnorodnej tematyce. Poruszono w nich między innymi zagadnienia: rozwoju muzycznego, kształtowania się tożsamości, relacji w rodzinie i ich znaczenia dla rozwoju człowieka w różnych okresach życia, roli języka w interakcjach społecznych, specyfiki badań nad rozwojem, roli szkoły w rozwoju dzieci i młodzieży, wydłużającej się drogi do dorosłości czy psychospołecznych aspektów rozwoju kompetencji.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonali prof. dr hab. Małgorzata Lipowska – przewodnicząca komitetu naukowego, oraz prof. dr hab. Maria Kielar-Turska – przewodnicząca Sekcji Psychologii Rozwojowej PTP, a także przedstawiciele władz Uniwersytetu Gdań-

skiego oraz Urzędu Miasta Gdańsk. Podczas otwarcia konferencji uczestnicy mogli wysłuchać koncertu dzieci uczących się gry na skrzypcach w Instytucie Suzuki. W mowie wprowadzającej przewodnicząca Sekcji Psychologii Rozwojowej PTP prof. Maria Kielar-Turska w nawiązaniu do tematu przewodniego konferencji przywołała klasyczne i współczesne koncepcje uwzględniające społeczny kontekst rozwoju człowieka. Lew S. Wygotski w swojej kulturowo-historycznej koncepcji podkreślał, że rozwój psychiczny człowieka nie jest możliwy bez udziału środowiska społecznego. Interakcje z innymi osobami za pośrednictwem symboli i znaków są ważne zwłaszcza dla rozwoju wyższych funkcji psychicznych. Również Jean Piaget dostrzegał znaczenie czynników społecznych dla rozwoju poznawczego dziecka, jednakże w interpretacjach zachowań dziecka oraz analizach sposobów rozwiązywania problemów odwoływał się on przede wszystkim do relacji dziecka z obiektem fizycznym, pomijając interakcje dorosłego z dzieckiem. Zarówno J. Piaget, jak i L. Wygotski dostrzegali znaczenie systemu semiotycznego w rozwoju człowieka. Przedmiotem badań we współczesnych koncepcjach rozwoju, rozwijanych m.in. przez M. Tomasella, jest intersubiektywność, która stanowi podstawę uczenia się systemów symbolicznych. Interakcje z innymi osobami stanowią podstawę do rozumienia innych jako istot intencjonalnych. Jednakże

oprócz codziennego wchodzenia w liczne rzeczywiste interakcje, codziennie wchodzimy także w kontakty stwarzane przez nasz umysł; wkraczamy w cudzy świat umysłowy za pośrednictwem różnych mediów, co stanowi, zdaniem Chrisa Fritha, porozumiewanie się umysłów. Prof. M. Kielar-Turska, otwierając XXII OKPR, życzyła uczestnikom komunikacji prowadzącej do porozumienia, „domknięcia pętli” oraz wzbogacenia wiedzy o społecznych kontekstach rozwoju człowieka.

Wykład inauguracyjny pt. *Growing up in a competitive world as a boy and as a girl: Universal challenges and culturally different responses* wygłosiła prof. Márta Fülöp z Hungary Academy of Sciences i Eötvös Loránd University. Autorka rozważała różnice płciowe w rywalizacyjnych i kooperacyjnych zachowaniach dzieci i młodzieży. W badaniach z lat 70. XX wieku z udziałem adolescentów wykazano, że dziewczęta rzadziej podejmują rywalizacyjne zachowania niż chłopcy. Przyczyn takiego stanu rzeczy można poszukiwać zarówno w czynnikach biologicznych (poziom testosteronu), jak i kulturowo-społecznych (różnice w sposobie socjalizacji, odmienne oczekiwania rodziców wobec dziewcząt i chłopców). Ilustracją poruszonego zagadnienia były międzynarodowe badania młodzieży z Węgier, Polski i Chin dotyczące radzenia sobie z sukcesem i porażką. W badaniach tych nie zaobserwowano różnic płciowych, ale widoczne były różnice międzykulturowe. Adolescenci z trzech badanych krajów istotnie różnili się w sposobach radzenia sobie z sukcesem i porażką.

W pierwszym dniu konferencji w sesji popołudniowej wykłady plenarne wygłosiły prof. Barbara Weigl (Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa) oraz prof. Maria Beisert (Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Poznań). W wykładzie *Szanse i bariery rozwoju dzieci z różnych grup społecznych – przypadek szczególny: Romowie* prof. B. Weigl poruszyła temat funkcjonowania osób z romskiej mniejszości narodowej w Polsce. Liczne stereotypy, brak znajomości wielokulturowego i wielojęzycznego funkcjonowania dzieci romskich oraz trudności metodologiczne pro-

wadzenia badań i diagnozy, np. funkcjonowania poznawczego czy poziomu opanowania języka polskiego, mogą być związane z obserwowanym zjawiskiem nadreprezentacji dzieci romskich w szkołach specjalnych. Długoletnie badania dotyczące percepcji przedstawicieli różnych nacji przez Polaków pokazują, że Romowie są w dalszym ciągu negatywnie postrzegani przez Polaków, a stereotypy i negatywne postawy etniczne pojawiają się już u dzieci we wczesnym wieku szkolnym.

Prof. Maria Beisert wygłosiła wykład o seksualności dziecka w perspektywie współczesnej, w którym zwróciła uwagę na sposób spostrzegania tego zjawiska, wynikający ze zmian społecznych. Autorka podkreślała, że współczesne badania oraz koncepcje dotyczące tej problematyki nie mają spójnego i konsekwentnego charakteru. Z jednej strony podejmuje się działania wspierające i ochronne (np. przeciwdziałanie przestępstwom seksualnym wobec dzieci), ale z drugiej spotyka się również sytuacje, w których traktowanie seksualności dziecięcej ma charakter destruktywny, co przejawia się głównie w seksualizacji dziecięcych atrybutów oraz wyglądu dzieci (szczególnie dziewczynek). Powołując się na prowadzone badania w tym zakresie, prof. M. Beisert starała się odpowiedzieć na pytanie o kierunek obserwowanych zmian w sposobie traktowania seksualności dziecięcej. Wskazała na to, że do niedawna dzieci uważane były za osoby aseksualne. Przekonanie to uległo zmianie m.in. dzięki poszerzeniu pojęcia seksualności, seksualność dziecka przejawia się bowiem w odmienny sposób niż seksualność osoby dorosłej.

W pierwszym dniu konferencji odbyło się również zebranie Zarządu Sekcji Psychologii Rozwojowej, na którym przedstawiono sprawozdanie z działalności Sekcji w pierwszym półroczu 2013 roku oraz podjęto decyzje dotyczące następnej XXIII Konferencji Psychologii Rozwojowej.

Drugi dzień konferencji otworzyły dwa wykłady plenarne. Jako pierwszej uczestnicy konferencji mogli wysłuchać prof. Barbary Harwas-Napierały z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W swoim wystą-

pieniu prelegentka zwróciła uwagę na zadania rozwojowe stojące przed dorosłym człowiekiem. Punktem odniesienia jej rozważań była koncepcja Roberta Havighursta. Prof. Harwas-Napierała wskazywała różnego rodzaju zagrożenia oraz utrudnienia w realizacji zadań rozwojowych w poszczególnych stadiach dorosłości płynące ze środowiska społecznego, a dokładniej transformacji, jakim to środowisko podlega we współczesnym świecie. Zaproponowane zostały również sposoby ułatwiające pokonywanie trudności na drodze indywidualnego rozwoju człowieka dorosłego.

Drugi wykład, przedstawiony przez prof. Romana Ossowskiego z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, nosił tytuł: *Okres późnej dorosłości – rozwój czy regres? Warunki rozwoju*. Autor zwrócił w nim szczególną uwagę na najważniejsze wyzwania rozwojowe stojące przed osobami w wieku senioralnym. Do tych wyzwań prof. Ossowski zaliczył: podejmowanie wielopłaszczyznowej i wielokierunkowej aktywności własnej, radzenie sobie z wydarzeniami o charakterze traumatycznym oraz przejawianie troski o samego siebie. Podkreślona została rola pozostawania aktywnym, a nie biernym wobec procesu starzenia się i jego konsekwencji. Samodzielność została uznana przez prelegenta za synonim niezależnego życia.

W tym dniu uczestnicy konferencji mogli wziąć udział w pięciu sympozjach, sześciu sesjach tematycznych i dwóch warsztatach. Wśród nich znalazło się dwuczęściowe sympozjum zatytułowane *Język w interakcjach społecznych*, które poprowadziła prof. Maria Kielar-Turska (Uniwersytet Jagielloński), a w roli dyskutanta wystąpiła prof. Małgorzata Lipowska (Uniwersytet Gdański). Zaprezentowanych zostało na nim jedenaście referatów o różnorodnej tematyce. Wprowadzający referat teoretyczny wygłosił prof. Stefan Frydrychowicz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Pozostałych dziesięć referatów stanowiło raporty z badań poświęconych problematyce zarówno prawidłowego, jak i zaburzonego rozwoju umiejętności komunikacyjnych. W sympozjum prowadzo-

nym przez prof. Marię Czerwińską-Jasiewicz (Uniwersytet Warszawski) i prof. Adama Niemczyńskiego (Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa im. W. Korfańskiego) skupiono się natomiast na znaczeniu przemian polskiego społeczeństwa dla rozwoju psychicznego. Prelegenci poruszali różnorodne zagadnienia, odnoszące się m.in. do zmian w ocenie perspektyw życiowych, autorytetów religijnych i stereotypów na temat osób starszych. Ich wystąpienia komentował dyskutant – prof. Janusz Trempała (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy).

Tego samego dnia wykłady plenarne odbywały się również w godzinach popołudniowych. W jednym z nich prof. Małgorzata Lipowska wskazywała na rolę spostrzegania własnego ciała w budowaniu obrazu samego siebie. Przeanalizowana została percepcja piękna ludzkiego ciała na różnych etapach życia – od dzieciństwa do starości. Ukazane zostało zjawisko przechodzenia w toku rozwoju od postrzegania swojej cielesności w kategoriach jedynie opisowych do nadawania jej znaczenia emocjonalnego oraz interpersonalnego. Prelegentka zwróciła również uwagę na konsekwencje postrzegania własnego ciała jako nieatrakcyjnego przez osoby w różnym wieku, a także na rolę mediów w kreowaniu wzorów piękna i jej znaczenie dla postrzegania własnej atrakcyjności.

Drugi wykład został przygotowany przez laureatkę Nagrody im. Stefana Szumana, dr Małgorzatę Stępień-Nycz z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 2004 roku Zarząd Sekcji Psychologii Rozwojowej Polskiego Towarzystwa Psychologicznego ustanowił tę nagrodę w celu promowania polskich prac naukowych poświęconych rozwojowi psychicznemu człowieka w ciągu życia. Nagroda przyznawana jest w dwóch kategoriach: za najlepszą pracę doktorską oraz za najlepszą publikację w dziedzinie psychologii rozwojowej. W tym roku przyznano nagrodę za najlepszą pracę doktorską. Praca dr M. Stępień-Nycz nosi tytuł *Rozwój reprezentacji emocji w okresie dzieciństwa* i została przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Kielar-Turskiej. W swoim wykładzie laureatka Nagrody im. Stefana

Szumana zaprezentowała wyniki badań, których celem było przyjrzenie się koncepcji reprezentacji emocji autorstwa Tomasza Maruszewskiego i Elżbiety Ścigały z perspektywy rozwojowej. Prelegentka przedstawiła etapy rozwoju reprezentacji emocji u dzieci w średnim dzieciństwie oraz wskazała ich korelaty. Zwróciła uwagę nie tylko na średnie wyniki uzyskiwane w badanych grupach, ale poruszyła także ważną kwestię relacji pomiędzy średnimi a indywidualnymi wynikami poszczególnych dzieci.

W tym dniu odbyła się również sesja plakatowa, w czasie której zaprezentowano 43 postery. Ich tematyka była bardzo różnorodna. Przedstawiono nowe narzędzia, rezultaty przeglądów badań oraz wyniki prac empirycznych.

Trzeci dzień obrad rozpoczęły dwa wykłady poświęcone problematyce rodzicielstwa w dwóch specyficznych kontekstach: okresu rozwojowego oraz zaburzeń psychicznych. Prof. Eleonora Bielawska-Batorowicz z Uniwersytetu Łódzkiego, w wykładzie *Zaburzenia psychiczne u kobiet w okresie ciąży i po porodzie a rozwój dziecka*, skoncentrowała się na omówieniu różnych zaburzeń psychicznych spotykanych u kobiet w tych okresach. Omówiła zarówno zaburzenia specyficznie związane z macierzyństwem, takie jak na przykład depresja poporodowa, jak i inne rodzaje zaburzeń, które mogły występować już przed okresem ciąży. Ważnym zagadnieniem poruszonym w trakcie wykładu był wpływ doświadczanych trudności psychicznych matki na przebieg ciąży i porodu, jak również na prenatalny rozwój dziecka. Ponadto – zgodnie z tematem konferencji – uwzględniono w rozważaniach także wpływ zaburzeń psychicznych na kształtowanie się relacji z dzieckiem po porodzie; niewątpliwie zaburzenia psychiczne doświadczane przez matkę w specyficzny sposób kształtują wczesne społeczne środowisko, w którym rozwija się dziecko.

Wykład prof. Marioli Bidzan z Uniwersytetu Gdańskiego nosił tytuł *Nastoletnie rodzicielstwo*. Autorka starała się przedstawić problematykę nastoletniego rodzicielstwa nie tylko z perspektywy społecznej i medycznej,

ale przede wszystkim z perspektywy rozwojowej, ujmując ją na tle charakterystyki okresu dojrzewania. Szczególne trudności psychologiczne związane z nastoletnim rodzicielstwem mogą być wynikiem nakładania się dwóch kryzysów – kryzysu okresu dorastania oraz kryzysu wynikającego z przedwczesnego rodzicielstwa. Autorka przedstawiła również wyniki własnych badań dotyczących między innymi potrzeb młodych rodziców, jak również kształtowania się ich więzi z jeszcze nie-narodzonym dzieckiem. W zakończeniu wykładu autorka przedstawiła możliwe sposoby działań ukierunkowanych z jednej strony na zapobieganie przedwczesnemu rodzicielstwu, z drugiej natomiast strony na pomoc i wsparcie nastoletnim rodzicom w ich radzeniu sobie z nową rolą.

Ważnym wydarzeniem konferencji było również sympozjum *Specyfika badań nad rozwojem – metodologiczne problemy gromadzenia i analizy danych* prowadzone przez prof. Marię Kielar-Turską z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz prof. Romana Konarskiego z Uniwersytetu Gdańskiego, a dyskutowane przez prof. Janusza Trempałę z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Celem sympozjum było ukazanie istoty i specyfiki badań nad rozwojem przebiegającym zarówno w sposób typowy, jak i nietypowy oraz zaprezentowanie różnych sposobów analizy danych pochodzących z badań nad rozwojem. Prezentowane w trakcie sympozjum referaty ukazywały różne podejścia do prowadzenia badań (np. badania z wykorzystaniem metody mikrogenetycznej – mgr M. Kosno), różne specyficzne metody badawcze (np. nowe narzędzie diagnostyczne do badania zdolności intelektualnych osób z autyzmem – prof. M. Kielar-Turska, mgr A. Rybka), jak również nowe, obiecujące metody analizy zebranych danych. Prezentowane metody analizy odnosiły się zarówno do danych dotyczących całych grup (mgr K. Byczewska-Konieczny, mgr M. Szpak), jak i do analizy indywidualnych trajektorii rozwoju (prof. R. Konarski, dr M. Stępień-Nycz, dr J. Ciecuch, E. Davidov). Szczególnie postulat „wyjścia poza średnie” w analizie danych i skupienia się na

indywidualnych ścieżkach rozwoju, prezentowany w aż trzech referatach, spotkał się z żywym odzewem audytorium. Dyskutant symposium prof. J. Trempała podjął ten temat w dyskusji, zwracając uwagę na fakt, że „średnie dziecko”, którego wyniki możemy opisać za pomocą wyniku średniego dla grupy, tak naprawdę nie istnieje, a nabywanie różnych umiejętności, jak teorie umysłu czy rozumienie emocji, u każdego dziecka może być wyznaczane przez unikatową trajektorię rozwoju. Podobnie żywy odzew wzbudziła w uczestnikach sama idea symposium – namysł nad stosowanymi metodami zbierania i analizy danych, które powinny być specyficzne dla podejmowanych w psychologii rozwojowej problemów badawczych. Jak w podsumowaniu symposium zauważył prof. J. Trempała, warto ten namysł kontynuować i wpisać zagadnienia metodologii badań nad rozwojem w stały program kolejnych konferencji.

W podsumowaniu wygłoszonym na zakończenie konferencji Przewodnicząca Sekcji Psychologii Rozwojowej prof. Maria Kielar-Turska zwróciła uwagę na różnorodność wydarzeń konferencyjnych, a także wielość podejmowanych tematów związanych ze społecznym kontekstem rozwoju człowieka we wszystkich okresach rozwoju. Duża liczba uczestników ilustruje żywe zainteresowanie problematyką rozwojową. Podczas zakończenia konferencji ogłoszono wyniki konkursu na najlepszy plakat. Zwycięzcą został plakat pt. *Funkcjonowanie seksualne kobiet w czasie ciąży a ocena jakości związku małżeńskiego* autorstwa mgr Karoliny Lutkiewicz i prof. Marioli Bidzan (Uniwersytet Gdański). Prof. M. Kielar-Turska zaprosiła wszystkich obecnych na kolejną, już XXIII, konferencję, której gospodarzem w 2014 roku będzie Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.